

Scenographic Poetry (werknaam)

Door te lezen over wat artistiek onderzoek is of kan zijn, heb ik het idee gekregen dat ik artistiek onderzoek onmogelijk kan begrijpen door er enkel van een afstandje naar te kijken. Doordat jij me hebt uitgenodigd om als onderzoeker-kunstenaar een spoor uit te zetten binnen het IYNTWAY project, heb ik de vrijheid gevonden om als kunstenaar-onderzoeker een ander voorstel te doen.

Het startpunt voor dit onderzoek is hoe we de materialen die we voorhanden zullen hebben zó kunnen organiseren in een performatieve situatie, dat er mogelijkheden worden gecreëerd om de dingen van de wereld te ervaren vanuit een holistisch perspectief. Onderzoek naar holistisch perspectief resoneert met het thema van dit onderzoek dat is ontstaan in samenspraak met Rhian Morris. Zij doet het MA programma Scenography aan de HKU en ik heb onlangs met haar als dramaturg samengewerkt. Dat was wederzijds zo inspirerend dat ik haar gevraagd heb om mee te doen met dit project. We zijn inmiddels een paar keer bijeen geweest en mede daardoor kan ik het thema articuleren, beginnende bij het woord AARDE. Meer specifiek zijn we gefascineerd door een circulaire beweging die de aarde eigen is; de beweging die dingen laat opbloeien én weer in zich opneemt; de beweging die leven geeft en leven neemt. Het motto van de voorstelling is: "*the earth as the cradle and the grave*" en de cirkel is haar beweging.

We leven in een gefragmenteerde wereld en we zijn op zoek naar samenhang. In de kunstwereld ontwaren wij een trend om te vertragen, te verstillen en de blik naar binnen te keren (introspectie). In lijn met deze ontwikkeling willen wij - in tegenstelling tot of als antwoord op een gefragmenteerde wereld - de mogelijkheid onderzoeken van een vloeibare wereld. We bedoelen deze kunstwerken: *Schwalbe speelt een tijd* (Schwalbe/Theater), *While we Strive* (Arno Schuitemaker/Dans) en *Future* (David Claerbout, beeldende kunst). In al die voorstellingen herkennen we een strategie van herhaling waardoor handelingen of gebaren worden geïsoleerd en opgerekt, uitgesmeerd en open gesteld. Het genereert enerzijds een beeld van de performance als één, samenhangend proces waarin elke handeling voortkomt uit de vorige. Anderzijds genereert het een zekere openheid waarin de toeschouwer vrij is zijn/haar eigen traject van ervaring en betekenis te beleven. Vertragen, verstillen en herhaling zijn strategieën om processen teweeg te brengen van vloeibaarheid en samenhang. Met dat in ons achterhoofd willen wij op zoek gaan naar mogelijkheden om een wereld ervaarbaar te maken vanuit een holistisch perspectief.

Dit is trouwens de pen van Rhian:

I will contribute scenographic elements to the composition of our scenographic poem: including an exploration of the senses, an interest in the form of ritual and use of action, and the core concepts of the circle and the earth.

In my artistic research I aim to interrelate my practice with theory; both feeding and developing into each other. Therefore this collaboration will be extremely beneficial as our roles will merge and feed off each other, stimulating new possibilities and strengthening all of our respective practices. Theory will feed into a scenographic eye, which will feed into action. Through working together we will be learning from different ways of seeing; dramaturgically, scenographically, physically. This collective will be valuable to my development as a scenographer, as integrating with different disciplines strengthens how I approach my own practice in ways not possible when working alone.

Within the cycle of the earth lies all of creation and destruction; beginnings within endings – through this collaboration I hope to investigate ways of performing and experiencing this. This cycle is something we, as humanity, once knew and long to return to. The cycle decomposes itself into the earth ready for new life to spring forth. I see this collaboration as the fertile soil rich with a diversity of ideas and approaches, which together creates the environment for unknown possibilities to emerge.

Naast Rhian hebben Joost Segers en Ferdinand Doumic toegezegd om mee te doen als dramaturg en acteur. Joost komt uit Tilburg en heeft theaterwetenschap gestudeerd in Utrecht. Hij heeft een project gedaan bij RoodNoot, geïnspireerd op werk van Daniil Charms. Daarnaast heeft hij onderzoek gedaan naar de relatie tussen theater en hoorspelen. Hij is onlangs afgestudeerd met een thesis over tijd en vertraging in theater en hij heeft warme en slimme affiniteit met schrijven. Ferdinand heeft literatuur gestudeerd in Frankrijk, hij werkt momenteel in Amsterdam als digitale project manager en hij is onlangs ontwaakt als Nietzscheaan en acteur. Hij heeft zich in een korte tijd ontwikkeld als acteur in Meisner techniek, hij heeft veel ervaring met improvisatietheater en is een fervent beoefenaar van Tai Chi. Het afgelopen jaar heb ik met hem een klein laboratorium opgericht waarin we fysieke improvisatie-sessies hebben georganiseerd. Alle betrokkenen zijn tot dusver op de hoogte van dit plan en alle betrokkenen hebben toegezegd om minstens één tekst te schrijven over het creatieve proces (zie 'hybride archief').

Basale dramaturgie van het onderzoek

In lijn met mijn achtergrond en *for the sake of clarity* met betrekking tot de basale dramaturgie, heb ik besloten om uit te gaan van een theatrale set-up. Dat betekent een performatieve situatie met een publiek dat vanuit een vast perspectief naar een voorstelling kijkt, gedurende een bepaalde tijd. De lineariteit van de theatrale set-up veroorzaakt onmiddellijk een probleem in relatie tot de doelstelling van ons onderzoek, namelijk het creëren van een holistisch perspectief op de dingen. Omdat een holistisch perspectief zich eerder laat begrijpen als circulaire beweging, staat deze op gespannen voet met de idee van een lineaire set-up.

Binnen de theatrale set-up zijn we van plan om te werken binnen het kader van een 'scenografisch gedicht'. De term scenografisch gedicht ontleen we aan het creatieve werk van Julian Hetzel (*I'm not here says the void* werd gepresenteerd als 'visual poem') en het conceptuele werk van Hans-Thies Lehmann (hij spreekt van 'scenic poetry' in *Postdramatic Theatre*). Het gedicht opent een domein van poëzie dat we volgens het oude Griekse *poiesis* kunnen verstaan als het vermogen om überhaupt iets te creëren (om niet te zeggen: iets 'aanwezigheid' maken). De term scenografie geeft aan dat we geen dramatisch theater maken, maar scenografisch theater. Daarmee richten we ons op de materialiteit, de ruimtelijkheid, de temporaliteit en de interactie van de theatrale situatie. Het toewerken naar een scenografisch gedicht nodigt ons bovendien uit om een zoektocht naar inspiratiebronnen duidelijk af te bakenen.

We willen geschreven gedichten die handelen over ons thema transformeren van papier naar gedichten van theater. Het centraal stellen van transformatie in ons creatieve proces is geïnspireerd op een uitspraak van theaterwetenschapper Daniela Moosmann. Zei zegt in *De toneelschrijver als theatermaker*: "Bij *Transformeren* [als fase binnen een schrijfproces] gebeurt er iets wat kenmerkend is voor het schrijven van theater. Taal wordt omgezet in materiaal uit andere theatrale disciplines." Het schrijven van theater kan ik met de term scenografie opvatten als een schrijven in de ruimte (scena=ruimte; graphia=schrijven). Om "andere theatrale disciplines" meer richting te geven, is het nuttig om onze theatrale compositie te beschouwen als iets dat communiceert in drie lagen: tekst-

beeld-geluid. Omdat gedichten uit tekst bestaan, ligt het voor de hand om, vanuit het oogpunt iets nieuws te creëren, gedicht-teksten te vertalen naar beelden en of geluiden. Het is kortom onze bedoeling om ons primair te richten op het maken van een beeld-geluid compositie.

Met het oog op een centrale vraag hebben we dus:

1. Het thema van de aarde, haar circulaire beweging en onze holistische kijk op haar natuur;
2. Een theatrale set-up, wat in ons geval een scenografisch gedicht betekent, en;
3. Onze bedoeling om gedichten (teksten) te transformeren tot theatera materiaal (beeld en geluid).

Deze stappen leiden ons naar de volgende vraag en introduceren een vierde stap.

Hoe kunnen we vanuit gedichten binnen een theatrale set-up een holistische soort aanwezigheid creëren?

We zeggen als 4^e stap: 'holistische aanwezigheid' omdat we dát willen creëren. Om een eigen soort aanwezigheid te creëren laten we ons inspireren door de drie domeinen van aanwezigheid in theater, zoals die bedacht zijn door Cormac Power in zijn boek *Presence in Play*. Hij noemt deze domeinen: *fictional presence* (over iets aanwezig maken dat er eigenlijk niet is), *literal presence* (over iets dat er al is meer aanwezig maken) en *auratic presence* (over iets aanwezig maken dat aura uitstraalt). Power heeft deze driedeling bedacht om aanwezigheid te analyseren in theatrale performances, maar ik wil het model graag gebruiken als methode om aanwezigheid te creëren in ons proces. Het lijkt me in het licht van mijn thesis bijzonder interessant om grip te krijgen op deze drie domeinen van aanwezigheid door er mee te werken. Bovendien lijkt het me bijzonder productief als creatie-methode.

Domeinen en Fases

In het proces lopen verschillende domeinen voortdurend door elkaar heen:

1. De methode (drie vormen van aanwezigheid);
2. Het thema (holistisch wereldbeeld);
3. Inspiratiebronnen (gedichten);
4. het Theatrale materiaal (beelden-geluiden)
5. 'Holistische aanwezigheid' (de voorstelling).

Ideaal gezien is er een voortdurende wisselwerking gaande tussen de domeinen en beïnvloeden ideeën en creaties elkaar voortdurend door beweging tussen de domeinen. In die zin zie ik het proces graag als een circulaire beweging waarin bovengenoemde domeinen voortdurend in en om elkaar voortbewegen. Om het project richting te geven in het verloop van tijd en om het proces productief te maken onderscheiden we drie lineaire fases met elk een eigen doelstelling.

In de eerste fase analyseren en selecteren we gedichten. Het doel daarvan is om het gezamenlijke beeld van de voorstelling concreter te maken. In het zoeken naar gedichten willen we uitkomen bij *foundational images*, zoals Marianne van Kerkhoven dat noemt in *Listen to the bloody machine*. Dat betekent een verzameling van kernideeën in de vorm van kernbeelden. In ons geval gaat het om het

vinden van kerngedichten.¹ Ik heb al ervaren dat het vinden van gedichten onmiddellijk inspiratie genereert in termen van beeld en geluid en in termen van de drie vormen van aanwezigheid. De gedichten zullen dus gelden als aanleiding om het proces van transformatie op gang te brengen, van tekst naar beeld/geluid.

In de tweede fase worden gedichten getransformeerd naar theateraal materiaal. Met het oog op een beeld-geluid compositie gaan we beelden en geluiden maken. We werken met het lichaam van Ferdinand, met aarde, met live video-technologie en met live audio-technologie. Daarmee vragen we ons af: Wat voor soort aanwezigheid roepen de geluiden/beelden op? Hoe kunnen we de fictionele, auratische, letterlijke aanwezigheid van de beelden/geluiden versterken, hoe kunnen we ze omdraaien, hoe kunnen we tegenkleuren? In relatie tot het thema vragen we hoe beelden/geluiden zich verhouden tot het idee van circulariteit? Hoe maken we geluiden/beelden die naar zichzelf verwijzen, maar niet gesloten zijn? Wanneer openen geluid-beelden zich, en wanneer sluiten deze? Hoe draagt technologie bij aan het maken van circulaire beeld-geluiden? Hoe vaak of hoe lang kan een geluid/beeld worden herhaald? Wat verandert in de herhaling? In deze fase is het de bedoeling om theateraal materiaal te genereren.

In de derde fase gaat het om het theaterale materiaal zodanig te organiseren dat ze een geheel vormen. Daarin zullen we kijken hoe de verschillende beelden/geluiden zich ritmisch tot elkaar verhouden. Ook zullen we kijken hoe de beelden/geluiden in verband staan tot circulaire beweging. Tegelijkertijd zullen we kijken hoe de compositie zich verhoudt tot de openheid en de vloeibaarheid waar we naar streven. Wat is de opeenvolging van geluiden/beelden? Hoe gaan ze in elkaar over? Hoe brengen zij samen een vloeibare wereld tot stand? Om deze fase aan te scherpen en soepel te laten verlopen is het van cruciaal belang om in een vroeg stadium een keuze te maken met betrekking tot de structuur.

In dialoog met de inspiratiebronnen die we zullen vinden zal moeten blijken wat de structuur gaat worden van de voorstelling. Op dit moment neig ik naar het maken van een dichtbundel waarin we korte gedichten presenteren als assemblage en waarin sporen van gedichten op een associatieve manier terug komen in andere gedicht-delen. Misschien zijn sommige delen van gedicht-delen wel blijvend. Deze structuur is interessant omdat die op gespannen voet staat met het idee van een holistisch perspectief. Ze past bovendien bij het tempo van onze hedendaagse kijkcultuur. En de structuur van een assemblage staat ons toe om het onderzoek van vele kanten te benaderen en te spelen met het materiaal.

'Hybride archief'

Gedurende het maken van ons scenografische gedicht, willen we op een dynamische manier reflecteren op hoe methode, thema, inspiratiebronnen en theateraal materiaal zich tot elkaar verhouden. Om iedereen toegang te geven om te reflecteren en inzicht te krijgen in het proces, lijkt het ons het beste idee om één online domein op te richten waarop onze reflecties samenkomen. Bovendien staat de structuur van het internet ons toe om de reflecties opnieuw en opnieuw te categoriseren, te clusteren en te herschikken. We kunnen naar elkaars bijdragen verwijzen met een hyperlink of naar pagina's buiten ons domein. En we kunnen relevante ontdekkingen uit andere projecten makkelijk met elkaar delen (ik denk aan wat ik ga ontdekken in mijn thesis en bij Falk). We noemen deze plek het 'hybride archief' en zullen deze tot stand brengen via *Wordpress*. Ferdinand

¹ We hebben al twee mooie gedichten te pakken van T.S. Eliot en Rainer Maria Rilke. Ook zullen we kijken naar de 20-delige poëzie-serie over klimaatverandering van de Guardian en de onlangs verschenen uitgave van *Reliquiæ* (van Corbel Stone Press) met gedichten over landschappen en natuur.

heeft alle kennis in huis om dat in goede banen te leiden.

Tot slot nodigt de online ruimte van het hybride archief ons uit om naast teksten ook te publiceren via video. Het is mijn bedoeling om gedurende het proces verslag te doen via mini-video verslagen over wat we leren over de gedichten, het thema en het theatrale materiaal. Het hybride archief is kortom mijn voorstel om een openbaar netwerk op te zetten van relevante informatie met betrekking tot ons onderzoek. Wat mij hier bijzonder aan bevalt, is dat de online manier van verslagleggen een procesmatig, dynamisch karakter heeft. Daarmee past de manier van verslagleggen precies bij de aard van het onderwerp waar we verslag van willen doen: creatieprocessen zelf.

Taal

Aangezien Ferdinand uit Frankrijk komt en Rhian uit Engeland, zullen we zowel op de vloer alsook in het online archief voornamelijk communiceren en publiceren in het Engels.

Relevantie

Ik zou dit project willen aanbieden als het samenbrengen van verschillende onderzoeklijnen. Verschillende instituten worden samengebracht, zoals de UU, het lectoraat en de MA scenografie, en verschillende mensen worden samengebracht, in het bijzonder jonge kunstenaars: Rhian, Joost, Ferdinand. Daarmee bied ik het project ook aan als een collaboratieve onderneming. Aangezien ik in het andere deel van mijn stage meeloop met Falk zal ook zijn onderzoek doorzingen in wat wij hiermee van plan zijn. Zoals je verderop zal lezen wil ik voor mijn thesis bovendien onderzoek doen naar het werk van Joris, waarmee zijn onderzoeklijn ook als voedingsstof geldt voor dit project. Naast het samenwerken met andere collaborateurs en het samenbrengen van meerdere onderzoeklijnen, kan ik ook stellen dat we in dit project op zoek gaan naar kruisbestuivingen tussen verschillende disciplines: dichtkunst, scenografie, theater en wetenschap.

Met betrekking tot de onderzoeksvraag is het relevant om de driepoot van Power uit zijn context te halen als analysemodel en te toetsen in een creatief maakproces als creatie-methode. Het opzetten van het hybride archief is bovendien een poging die interessant is voor het verslag doen van onderzoek in het algemeen op een meervoudige, dynamische manier. Het is ons idee om na dit project het archief uit te breiden met andere kunstenaars, andere onderzoeken en andere artistieke kennis. Tot slot is de poging om een scenografisch gedicht te maken waarin de wereld erfahrbaar wordt vanuit een holistisch perspectief misschien een romantische gedachte, maar ik ben ervan overtuigd dat er waar- en wijsheid schuilt in een dergelijke manier van wereldbeschouwing. Het lijkt me daarmee zonder meer nuttig om een dergelijk onderwerp te onderzoeken met het oog om zulke onderwerpen erfahrbaar te maken.